

COMUNICACIÓ

Isabel Carrillo i Eulàlia Collelldemont (Universitat de Vic): *Identitat i pertinença en la formació de mestres*

Certament, no hi ha dubte que una de les grans fites educatives en la infància és la configuració d'una identitat personal que entronqui amb una pertinença oberta a la comunitat. Tanmateix, i malgrat la constatació –fins i tot, si es vol, repetició d'aquest objectiu–, en la formació de mestres la identitat de l'infant és estudiada –i, posteriorment, compresa– des d'una perspectiva eminentment psicològica o, al seu torn, cognitiva. De tal manera que, sense menystenir el valor dels aprenentatges que es produeixen en aquest àmbit, el que sí que queda palès és que la formació de la identitat com a possibilitat d'un posicionament personal, d'un saber perfilar els matisos d'una ciutadania conscient, actualment emergeix només com a finalitat intangible en el pla d'estudis de la formació de mestres, el qual implica que l'estudi del procés, mètodes i recursos per a educar en aquesta finalitat queda a la voluntat de la recerca personal de l'estudiant¹.

En aquest sentit, bé podríem dir que, tot i reconèixer la dimensió política de l'educació –tal com s'ha fonamentat des de la pedagogia republicana pensada per autors com Campalans, Xirau, etc., així com per la pedagogia desenvolupada des del pensament de l'escola de Frankfurt o, també, i amb un discurs actualitzat, des de la pedagogia crítica–, la llibertat conscient de la persona –amb la corresponent conformació de la seva autonomia moral i possibilitat d'ideació personal– es dilueix en processos que necessiten revisar allò que succeeix en les aules des de la comprensió que l'educació és també una forma d'intervenció en el món, relació dialèctica on el jo individual i col·lectiu es van conformant. Constatem, però, que la seva explicitació en els programes de les assignatures és altament intangible. Les raons són, segurament, múltiples, però talment sembla com si el caràcter autobiogràfic i identitari de la formació en

1. Significatiu és que l'assignatura obligatòria en la diplomatura de mestres de l'anterior pla d'estudis de la Universitat de Vic, «Ètica i educació en valors en una societat en canvi», hagi desaparegut per a donar lloc a l'assignatura optativa «Ètica i educació en valors».

aquests àmbits dificultés l'objectivització formal en els plans d'estudi i plans de treball. No endebades els salts de formació –en el sentit heideggerià del terme– difícilment poden ser planificats. Tanmateix, bé podem pensar que aquesta condició de saber inaprehensible no comporta necessàriament la impossibilitat de ser estimulat o provocat. Quelcom que, al nostre entendre, passa per la voluntat de crear espais d'educació estètica i espais per a l'educació ètica, en quant sols és així com el jo es pot anar dibuixant en un procés on estar i ser en soledat i en comunitat esdevé condició formativa del ser.

L'educació estètica, per tal com significa la possibilitat d'oferir a través de la formació l'acompanyament en un primer moment del propi procés d'ideació personal, el qual, perfilat a través de la reflexió del desig intuït de la personalitat que pren forma a través de la identitat personal que es va construint ara amb el somni vital, ara amb la representació, ara amb la simbolització del jo que s'obre a la formació de la consciència del jo i de l'altre. Un altre que, al seu torn, pren forma incipient en alteritzar-se en els espais d'educació ètica que es caracteritzen primer en el fet de fomentar l'escolta i la possibilitat d'accedir a l'altre, però que recorren també tota una trajectòria de construcció del nosaltres. És a dir, que, permetent l'apropiació conscient del fer comunitari, impulsa així l'assoliment d'una pertinença lliure i oberta; una existència plena, afectiva, racional i clarament axiològica. La complicitat entre ambdós sabers esdevé, així, un procés formatiu que fuig de l'aïllament individualista i opta per la dignitat i plenitud humana i la justícia i que, per tant, és una formació que té clar que necessàriament ha de fer incidir els dits aspectes en el sentit de la vida, del món i de la societat que volem construir.

En coherència amb el que hem dit, si bé difícilment podríem pensar en els aprenentatges estètics –com a possibilitat d'educació de la identitat– així com els ètics –com a possibilitat d'educació de la pertinença– com a puntals dels plans d'estudis de mestre, si veritablement considerem que la formació universitària ha d'estar revestida i configurada a través d'uns ideals –quasi espirituals– que, com assenyalava Xirau, han de significar-se des de la vocació professional, però també cultural i humanista, de manera més o menys implícita, més o menys explícita, l'estètica i l'ètica han d'intervenir en la concepció educativa –formativa– de la universitat. I, justament, aquest enfocament cultural i humanista de les universitats passa per reconèixer els problemes objectius –

condicionaments estructurals– i subjectius –condicionaments actitudinals i cosmovisions del món– que condicionen les seves finalitats. Cal tenir present com, progressivament, en el món educatiu s’han anat imposant afirmacions i creences vinculades al pensament ideològic neoliberal. Les conseqüències, entre altres, s’observen en la importància estratègica que s’atorga a l’educació com a element clau per a la competitivitat europea. És així que les universitats han d’estar atentes als ritmes de la demanda del mercat laboral o a les exigències de desenvolupament tècnic i industrial de les empreses que demanen una renovació accelerada dels sistemes d’ensenyament i, per tant, una inversió en el saber i la competència. La vinculació cada vegada més directa amb el món econòmic ha anat transfigurant les finalitats educatives que s’allunyen d’una formació estètica i ètica, car es produeix una pressió per tal que els plans d’estudi en la formació de mestres també prioritzen l’ensenyament tecnocràtic, un aprenentatge més procedimental en detriment d’un aprenentatge orientat a conèixer críticament, alhora que es fomenta aprendre a conviure i a ser persona.

Això porta a preguntar-se si és compatible la competitivitat–en el mercat– dels centres educatius amb models de formació que es resisteixin als anteriors plantejaments i busquin una educació més humana. Una educació humanitzadora que, endemés, no pot restar al marge de ser compresa des d’una dimensió sensible i moral; oberta a la consciència i a la provocació com a possibilitats de transformació. Conseqüentment, necessitem entendre la formació de mestres com a espai pedagògic universitari de creixement en el pensament polític, el qual ha de conduir a una fusió entre el dir i el fer, el pensar i l’acció, que sens dubte ha de caracteritzar la posterior pràctica del mestre. La formació –inicial i permanent– no pot fugir, per tant, de la responsabilitat política de promoure una educació lliure on cada persona té el dret a imaginar altres formes de vida en contextos de democràcia moral on és possible la participació en la diversitat; una educació que esdevé un espai per a aprendre a compartir, a viure des de i en la relació dialògica que permet l’expressió del jo i l’obrir-se i escoltar els altres per poder construir un nosaltres; una educació conscientitzadora que no es limita al pensament intrasubjectiu, sinó que s’endinsa en la comprensió crítica de la realitat; una educació protectiva, creativa i transformadora que trenca amb els determinismes i creu en les possibilitats.